

Hilton, Chr., *Mayflower. De reis die de wereld veranderde* (Zutphen: Walburg Pers, 2005, 255 blz., €39,50, ISBN 90 5730 385 X).

Een fascinerende reis maakt nog niet een fascinerend boek. De tocht van de Engelse puriteinen die Engeland in 1608 ontvluchtten en zich na twaalf jaar in Amsterdam en Leiden via Delfshaven en Plymouth naar het huidige Massachusetts trokken op de *Mayflower* is standaardkost in de geschiedenisboeken. De Engelse journalist Christopher Hilton merkte dat er desondanks weinig algemene kennis over deze grondleggende gebeurtenis was en besloot de geschiedenis weer te vertellen voor een breed publiek. Hij leunde daarbij zwaar op de verslagen van tijdgenoten William Bradford en Edward Winslow en vele secundaire bronnen.

Hiltons boek begint veelbelovend. Hij is zich bewust van de weerbarstigheid van het historisch onderzoek, herkent chronologische en geografische problemen, maar verslikt zich in de benadering van de bronnen. Lange citaten uit primaire en secundaire bronnen wisselen elkaar zonder waarschuwing af, zo blijft onduidelijk of de lezer met een bron of met een later commentaar te maken heeft. In een poging om het verhaal dichterbij de lezer te brengen verliest de auteur zich vaak in overbodige speculaties van het soort ‘zouden ze geweten hebben dat...?’ die niets verduidelijken.

Dat is wel het geval met de moeite die de auteur heeft genomen om de plaatsen te bezoeken en op foto's vast te leggen en de genealogieën na te pluizen. Zo komt de regio tot leven en worden afstanden voorstelbaar. Dezelfde tijd die hij heeft gestoken in het verduidelijken van de opleiding en netwerken van de leiders van de puriteinen in het Engelse Scrooby (Brewster, Robinson en Bradford) had hij moeten steken in het belichten van hun religieuze motieven. Waarom waren deze puriteinen bereid huis en haard te verlaten om een overtuiging? Wat was er zo dringend in het streven om de kerk van Engeland te zuiveren en de kerkelijke politiek te weerstaan?

Het lijkt er sterk op dat de vertaling met te veel haast tot stand moest komen, want het boek wemelt van de verschrijvingen. De puriteinen hadden beslist geen pastoors (hoogstens pastors of geestelijken), illegale huwelijken noemen we onwettig; protestanten komen niet bijeen in congregaties maar in kerkelijke gemeentes. Uiterst merkwaardig is het om de twee kampen op de Dordtse synode van 1618/19 als arminianen en calvinisten in plaats van gomaristen aangeduid te zien. Beide groepen behoorden echt tot de calvinisten. Arminius' tegenspeler heette Gomarus en niet Gomer. Ook de herhaalde misspelling van Delftshaven doet vermoeden dat er geen correctieronde is geweest. De kaartjes in het boek zijn niet accuraat en de sommige ondertitels zijn verwisseld.

Ook de auteur lijkt haast te hebben gehad. Hoe verder het verhaal zich ontrolt, hoe verwarrender de hoofdstuktitels worden totdat in het laatste hoofdstuk een heel nieuwe richting wordt ingeslagen. In een poging om de gevolgen van de sluiting van het verdrag aan boord, het *Mayflower Compact*, in kaart te brengen, put de auteur volop uit de mondelinge mededelingen van

ene prof. Bliss, hoogleraar ‘Amerikaanse studies’ (in goed Nederlands Amerikanistiek), die allerlei wetenswaardigheden meegeeft die niet misstaan in een goed gesprek, maar niet in een serieus boek thuishoren. Dit slot tekent het onbevredigende karakter van dit boek niet alleen omdat het stijlbreuk betreft, maar ook omdat er geen afwijkende meningen tegenoverstaan. Er is juist een debat over de vraag of er wel zoveel continuïteit tussen Compact en de Grondwet bestaat, of dat het verdrag aan boord van de Mayflower juist werd gesloten om de niet-puriteinen tot aanpassing te bewegen. Zo blijft onduidelijk waarom deze reis zo wereldschokkend was. We komen niets te weten over de manier van omgaan van de kolonisten in de kerk en hun pogingen om hun ideaal te verwerkelijken. Wel is er veel aandacht voor de ervaringen met de inheemse bevolking, waardoor de mythe wordt ontkracht dat de pelgrims in een leeg land aankwamen. Maar de auteur laat de evaluatie van het ideaal en de uitkomst van de plannen aan een ander over. Daarom zal dit boek de historische discussie over de pelgrims niet veranderen.

Hans Krabbendam

Honig, P., Altena, B., *Herinneringen van een Rotterdamse revolutionair* (Utrecht: Kelderuitgeverij, 2005, 459 blz., €25,-, ISBN 90 807734 7 6).

De autobiografie van de Rotterdamse anarchist Piet Honig (1866-1952) heeft ruim tachtig jaar op uitgave moeten wachten. Dat het manuscript in al die tijd niet verloren ging, mag een klein wonder heten en de door Bert Altena voorbeeldig bezorgde publicatie overtuigt de lezer al snel van het belang van Honigs verhaal. Deze *Herinneringen van een Rotterdamse revolutionair* zijn bijzonder waardevol: autobiografieën van arbeiders zijn nu eenmaal zeldzaam, terwijl de hier opgetekende herinneringen bovendien een uitzonderlijk vroege periode beslaan. Ook spelen ze zich niet af in Amsterdam of de noordelijke provincies maar (voor een belangrijk deel) in Rotterdam, een plaats die in de historiografie van de vroeg socialistische arbeidersbeweging nog weinig aandacht kreeg. Uitzonderlijk is ook dat de auteur niet eindigde als sociaal-democraat, maar een belangrijke rol bleef spelen aan de basis van de vroege anarchistische beweging in Nederland en Vlaanderen.

Zelf verklaarde Honig nadrukkelijk 'géén roman' te hebben geschreven, maar dat verhinderde hem niet om decennia eerder uitgesproken dialogen als letterlijke citaten weer te geven, zichzelf onder pseudoniem op te voeren en het bestaan van zijn kinderen uit het verhaal weg te laten. Dat de auteur met zijn boek van 'Strijd-Liefde-en-Leed' niet alleen documentaire en historische bedoelingen, maar ook literaire aspiraties had, blijkt vooral in de uitvoerige beschrijvingen van de romances van zijn alter ego Peter Stranger. Het verhaal wordt voor de moderne lezer misschien wat al te larmoyant wanneer Mimi met de 'smachtende bruine gazellen oogen' aan de vliegende tering bezwijkt, Truitje haar ellendig bestaan eindigt in de gracht of de 'lieve blonde Kätchen' kiest voor een brave man. Tegenover deze zwaar aangezette drama's staan echter uiterst leesbare herinneringen aan de kindertijd op straat, thuis en in de klas, en meeslepende beschrijvingen van nachtelijke avonturen met revolutionaire smokkelwaar in de grensstreek of vechtpartijen met politieke tegenstanders in de straten van Rotterdam.

Uiteraard staan de politieke activiteiten van Peter Stranger in het boek centraal. Opvallend en gelukkig genoeg ligt de nadruk daarbij op de dagelijkse gang van zaken in de beweging en wordt slechts nu en dan kort stilgestaan bij tactische en ideologische meningsverschillen. Honig slaagt erin de lezer iets te laten proeven van de atmosfeer die in deze kring van bezielde activisten moet hebben geheerst: de politieke cultuur van het vroege socialisme en anarchisme komt tot leven in zijn beschrijvingen van de massale bootwerkerstaking en besloten debatvergaderingen, van nachtelijke plakrondes en straatcolportage, van levenslange vriendschappen met enkele kameraden en even hartstochtelijke vetes met sommige andere. Deze 'dagelijkse' aspecten van het leven in en om de beweging komen uitvoerig aan bod en worden met veel gevoel voor detail beschreven. Maar daarnaast valt ook veel te lezen over andere, niet-politieke aspecten van het arbeidersbestaan: het moeizaam zoeken naar werk en onderdak, de omgang met collega's en werkgevers, het wonen op armoedige